

Lustgården på väggen – blomsterplanscherna på Linnés Hammarby

MONNICA SÖDERBERG, *Frilansjournalist*

ETT PAR AV rummen på Hammarby är prydda med hundratals planscher som Linné lät klistra upp på väggarna istället för tapeter. Det rör sig om utomordentligt vackra handkolorerade planscher signerade av framför allt Georg Ehret, men också av J. S. Miller och Richard Lancake samt några andra mindre kända konstnärer. Blomsterplanschererna med Linnés egna anteckningar i sovrummet är särskilt intressanta.

En isländsk gäst som beundrade planschererna frågade Linné:

”... där ska de sitta,
för jag vill se dem så
länge jag lever”

– Riskerar de inte att skadas av fukten?

– Jo, det göra de, men där ska de sitta, för jag vill se dem så länge jag lever, svarade Linné.

Statens fastighetsverk har haft hjälp av Monica Knutson från Sällskapet Linnés Hammarby med att undersöka från vilka planschverk bilderna i sovrummet kommer. En intressant iakttagelse i Monicas rapport är att Linné år 1747 i ett brev tackar Georg Ehret för de bilder han har fått och som pryder väggarna i hans arbetsrum så att «besökarna blir begestrade när de se dem».

Det intressanta är att Linné köpte Hammarby år 1758 och flyttade in först några år senare då huvudbyggnaden var färdigställd. Det kan innebära att planschverk har monterats ned från Linnés bostad i Uppsala för att återmonteras på Hammarby!

SOVRUMMET

Planschererna i sovrummet, utom de bakom sängen och dörren, är handkolorerade av Georg Ehret och kommer från två verk: *Plantae Selectae*, utgivet av Christoph Jacob Trew, och Ehrets eget publicerade verk *Plantae et Papilliones Rariores* (1748–59).

Linné placerade Ehrets planscher på norrväggen och söderväggen. Han hade dem i blickfånget när han gick in i sitt sovrum och när han låg i sin säng och

Över dörren till sovrummet sitter en bild av en nordatlantisk näbbval med kalv. På dörrfodret står Linnés valspråk: *Innocue vivito, Numen adest* (Lev ostraffligt, Gud är närvarande).

kunde, som han sade, njuta av dem så länge han levde.

Georg Ehret var född i Heidelberg 1708. Han var sin tids störste blomstermålare enligt många. Han hade börjat som trädgårdsmästarlärning hos en morbror och bosatte sig i London där han senare invaldes i engelska vetenskapsakademien – The Royal Society.

Linné träffade honom hos George Clifford på Hartekamp hösten 1735. Clifford var bankir, en av direktörerna i det holländska Ostindiska kompaniet, trädgårdsodlare och zoolog. Hans trädgård och menageri var berömda. Ehret lär ha anlänt till Hartekamp till fots från Leyden och i bagaget haft ett introduktionsbrev från markgreven av Baden.

Linné och Ehret kom att samarbeta på Hartekamp. Linnés verk *Hortus Cliffortianus* (1737) illustrerades av Ehret.

Christoph Jacob Trew gav ut verket *Plantae Selectae* (1750–73) med Ehrets handkolorerade bilder. Trew var läkare i Nürnberg med botanik och botaniska verk som sitt stora intresse.

Verket *Plantae Selectae* är fyllt med exotiska växter som fikon, ananas, bananer och ginseng. I kommentarer på latin berättar Trew när och hur växterna blommade på europeisk mark.

I det egna verket *Plantae et Papilionae Rariores* har Ehret tecknat, graverat plåtarna, tryckt och sedan kolorerat planscherna själv för hand. Dessa planscher, som innehåller växter och fjärilar, är avsedda som en njutning för ögat.

I sovrummet finns lika många planscher av tysken John Miller och engelsmannen Richard Lancake, som av Ehret.

Philip Miller lät trycka dem i verket *Figures of the most beautiful, useful, and uncommon plants described in The Gardener's dictionary*.

Linné träffade Philip Miller i Chelsea Garden, där han var chef, och fick därifrån med sig växter till Clifford.

ARBETSNUMMET

I arbetsrummet finns endast tryckta planscher av Charles Plumier hämtade ur ett verk, *Plantarum Americanarum*, publicerat 1755–60 av Johannes Burman.

Munken och botanikern Charles Plumier (född i Marseille 1646 och död i Santa Maria, nära Cadiz 1704) var elev till den kände botanisten Joseph Tournefort. Han gjorde tre resor till Västindien mellan åren 1689–97 och ritade av växterna med svart tusch. I Linnés arbets-

rum finns alltså tryckta kopior av dessa tuschteckningar.

Johannes Burman (1706–79) blev professor i botanik vid 21 års ålder och chef för Botaniska trädgården i Amsterdam. Linné och Burman möttes första gången i den trädgården i juni 1735 då Linné kom till Holland för att avlägga examen i medicin.

Linné erbjöds att bo hos Burman över vintern, men han flyttade efter några veckor till George Clifford på egendomen Hartekamp.

Kontakten mellan Burman och Linné bestod. Burmans son Nicolaas Laurens studerade för Linné i Uppsala 1760 och efterträdde sin far som professor i botanik vid Amsterdams universitet.

TVÅ HUNDRA ÅRS EXPONERING

Planscherna har suttit på väggarna i mer än 200 år och utsatts för slitage och ett varierande och inte alltid fördelaktigt inomhusklimat. De är klistrade direkt på timmerväggarna och sitter delvis löst, delvis fast på väggen. Bitvis är de fläckade av fukt och de har i varierande grad blekts av infallande solljus. En del tidigare gjorda akuta restaureringar har även gjort sitt till för att påskynda nedbrytningen.

I september 2005 anordnade Statens fastighetsverk ett seminarium med fokus på hur man bäst ska hantera planscherna för att bevara dem för framtiden. Ett 30-tal personer med olika bakgrund – pappers- och målerikonserverare, konstvetare, bebyggelseantikvarier och klimatspecialister – deltog. Flera konserveringsmetoder, metoder för nedmontering inför åtgärder och för återmontering, liksom byggnadstekniska åtgärder och klimatfrågor diskuterades. Det viktigaste budskapet som kom ut av seminariet var vikten av att skynda långsamt. Förhastade restaureringar har i många fall snarare visat sig påskynda nedbrytningen på längre sikt.

Så det är precis vad man gör på Linnés Hammarby, skyndar långsamt. På ett ställe har planscherna haft skador som dock krävt snabba och direkta åtgärder. Detta har endast varit akuta åtgärder för att inte skadorna skulle förvärras och fragment av planscherna komma bort. En framtida konservering, där alla planscher tas ner för att behandlas och sedan sättas upp igen, blir aktuell först när man inhämtat tillräckligt med information och kunskap för att kunna göra det på bästa möjliga sätt. En firma har anlits

På en del planscher har Linné skrivit korta anteckningar.

för att mäta temperatur och relativ fuktighet både ute och inne samt på fram- och baksidan av planscherna i sovrummet. Mätningen påbörjades i april 2006 och ska pågå minst ett år för att ge en så bra bild som möjligt av klimatvariationerna.

FRAMTIDEN

Planscherna har fotograferats och inventerats på skador och i den mån det varit möjligt härletts till olika 1700-talsverk. Dessa verk kommer också att fotograferas för att på så vis kunna jämföras med de uppklistrade exemplaren. Diskussioner om att skapa ett virtuellt rum med hjälp av dessa fotografier pågår. Ett virtuellt rum skulle ge en bra bild av hur det såg ut i sovrummet på Linnés tid och informationen om planscherna skulle bli mer lättillgänglig för allmänheten.

Inför restaureringen av planscherna kommer man att få väga olika kulturvärden emot varandra. Ska planscherna sättas upp direkt på timmerväggarna igen som tidigare eller ska man sätta tillbaka dem en bit från väggen för att minska risken för fuktskador och skador på grund av temperaturrörelser i virket? Det blir en avvägning mellan ett optimalt bevarande av planscherna och ett bevarande av rummets karaktär.

För tillfället skrivs skötselinstruktioner för hur huset bäst ska användas. Frågor som hur många personer som samtidigt kan släppas in i rummen, hur man bäst minskar insläpp av solljus utan att för den skull mörklägga rummen, vilken typ av belysning som är bäst och så vidare tas upp. Samtidigt som planscherna på bästa sätt ska bevaras för framtiden ska vi även kunna njuta av dem under vår tid. **KV**

Planscherna är klistrade direkt på timmerväggen med något slags mjölklist. På en av väggarna hänger en glasapparat av okänd användning, kallad Linnés kärleksbarometer.

